

**Gregorio del Olmo Lete,
Canaanite Religion:
According to the Liturgical
Texts of Ugarit,
Bethesda: CDL Press 1999, xiii +
397 s.**

Uplynuly již téměř tři čtvrtiny století od nálezů první klínopisné tabulky v troskách města Ugaritu na pahorku Rás eš-Šamra na severosyrském pobřeží. Do dnešního dne zde bylo objeveno přibližně 1500 textů, které nám umožňují nahlédnout do sociální, politické, ekonomické i náboženské situace starověkého Předního východu ve druhém tisíciletí př. Kr., a tak lépe porozumět jazykovému, literárnímu i kulturnímu pozadí Bible. Především jsou však tyto texty hlavním pramenem pro studium kanaánského náboženství, dříve rekonstruovatelného pouze na základě údajů z několika antických, židovských a raně křesťanských spisů, či negativně, polemicky zaměřených zpráv starožalonních autorů.

Čtenáři *Religia* měli možnost seznámit se s ugaritskou literaturou prostřednictvím článků O. Stehlíka (3, 1995, 143-154), S. Segerta (2, 1994, 53-69) a recenze téhož autora (4, 1996, 201-203).

Recenzovaná monografie *Canaanite Religion* profesora barcelonské university Gregoria del Olmo Lete je významným příspěvkem k dosud publikovaným studiím, které se zabývají syropalestinským náboženstvím. Autor navazuje na své předchozí bádání v této oblasti, zejména na španělský překlad ugaritských mýtů *Mitos y Leyendas de Canaán* (1981).

Práce rozlišuje dle slov autora dvě úrovně „čtení“. První využije čtenář se zájmem o historii náboženství obecně, druhá má význam především pro filologa s cílem poskytnout možnost lingvistické diskuse týkající se interpretace textů. Jedná se přitom speciálně o texty související s kultem a rituálem, což představuje přístup uplatňovaný zejména v posledních letech. První systematickou prací v tomto směru, která je současně přehledným úvodem do současného stavu bádání, je monografie J.-M. Terragona *Le*

Culte à Ugarit d'après les textes de la pratique en cunéiformes alphabétiques (Paris 1980).

Skutečnost, že převažuje druhá zmíněná úroveň a práci porozumí snáze filologicky zaměřený čtenář, je patrná již z obsáhlého úvodu (s. 1-42), věnovaného zejména problematice analýzy kultovních textů (části „The Hermeneutics of the Cultic Literature“ a „The Syntax of Cultic Texts“). Aniž bychom brali v potaz textovou kritiku, různé varianty čtení a styl písáře (předpokládá se, že znění textu již bylo stanoveno), sémantická a literární analýza musí být prováděna s ohledem na tři úrovně: lexikografickou, „formulární“ a strukturální. Při určování nejasných lexémů je třeba užít spíše komparativní filologie (zjistit, jak je příslušný pojem užíván v podobném kontextu v jiném náboženském systému) nežli obvyklého paralelismu. Po sémantické definici a rekonstrukci lexémů i celých „formul“ se text jeví jako literární jednotka, funkční celek. Má svou strukturu, uspořádanou na základě určitých definovaných komponentů: čas, místo, ritus, v případě obětních textů i druh oběti, obětujícího a božského příjemce. Určení a podrobná analýza všech těchto parametrů umožní zpětně pochopit jejich komplexní strukturu.

Se zřetelem k úvodní diskusi autor představuje tři základní kategorie rituálních textů ugaritské literatury: Kultické, „záznamy“ (například administrativní text *KTU* 1.91, který je seznamem královských ritů), „předpisující“ rituály (obětní i neobětní; různé parametry vedou k jejich dalšímu dělení) a recitované rituály (dodávají verbální doprovod, např. *KTU* 1.40).

Při studiu náboženství starověkých kultur máme k dispozici různé druhy pramenů. Mnoho informací získáme z mytologických textů, svou roli hrají administrativní dokumenty, božská jména doložená v místních názvech i osobních jménech a v neposlední řadě také archeologické pozůstatky (chrámy, stély, reliéfy apod.). Tyto rozličné prameny reflektují podle autora základní typy kanaánského panteonu (kapitola „The Canaanite Pantheon of Ugarit“, s. 43-86): „dogmatický“ panteon mytologických a epických pramenů (především osm hlavních božstev tzv. Baalova cyklu), funkční panteon kultických

textů (bohové královského paláce, bohové – patroni dynastie a bohové vystupující v zařkávacích a věštebních textech i obětních rituálech) a oficiální panteon „kanonických“ seznamů, vykazující určitou teologickou koncepci, snahu o systém, syntézu. Do této třetí skupiny zahrnuje del Olmo Lete z větší části i churritský panteon. Kompletní seznam všech ugaritských bohů zahrnuje 240 jmen a epithet.

Podrobný rozbor nejvýznamnějších rituálních textů je předmětem kapitoly „The Liturgy of Ugarit“ (s. 87-165); syntézu uzavírají texty vztahující se k pohřebním rituálům a kultu mrtvých. Jak však autor předesílá, explicitní materiály odkazující k těmto praktikám zatím nemáme. Del Olmo Lete je skeptický též pokud jde o souvislost s kultickým společenstvím *mrzh*, které mnozí badatelé (např. Pope) chápou právě ve vztahu s jejich „funerální“ aktivitou. Pohřební liturgie je zastoupena také v další kapitole „Royalty: Its Myth and Cult“ (s. 166-212), a to především v podobě tzv. textů o Refajích. Tyto bytosti (vedené v citaci v transliteraci *Rapaūma*) vystupují jako zbožštělí hrdinové. K témuž okruhu řadí autor i legendární panovníky Kereťa a Akhata i členy královské dynastie. V podkapitole „The Divine Names of the Kings of Ugarit“ (s. 168-184) je zařazen seznam božských jmen (*KTU* 1.102), který začíná jmény bohů objevujících se i v jiném rituálním textu (jako příjemci obětí) a končí enigmatickým seznamem jmen. Del Olmo Lete tato jména interpretuje jako alternativní označení zemřelých ugaritských panovníků. Toto tvrzení nelze podložit přímými důkazy; navíc, jak naznačuje D. Pardee (esej ve sborníku *Ugarit, Religion and Culture*, Münster: Ugarit-Verlag 1996), pravidla ugaritské gramatiky činí jeho závěr nepravděpodobným.

Za diskutabilní lze označit i návrh týkající se interpretace teoforních názvů *ydbil*, *yaršil* a *‘mtr* uvedených společně s božstvy Rešef, Nikkal a Pidraj v textu *KTU* 1.106 („The Funerary Cult of the Palace“, s. 213-253), který popisuje rituál konaný za úplňku či na počátku měsíce v posvátné části paláce. Jména, která podle del Olmo Leteho reprezentují zbožštěné předky, mohou odkazovat ke kněžím přinášejícím oběti (J. J. Stamm, *Erwägungen zu RS 24.246*, UF II: 753-58), či k jiným žijícím osobám královského kultu.

Předmětem páté kapitoly „The Non-Funerary Palace Cult“ (s. 254-291) je katalog královských svátků, rituály procesí, nového měsíce a úplňku a rituály obětování božstvům-patronům paláce (*ušhr* a *bbt* v textu *KTU* 1.15).

Pozoruhodnou ukázkou žalmu v ugaritské literatuře nabízí text *KTU* 1.119 („The Royal Liturgy of the Word: Prayers and Oracles“, s. 292-323). Král se v něm (aby odvrátil hrozící nebezpečí) s modlitbou obrací k Baalovi v jeho svatyni. Za upozornění stojí výraz označující oběť, *dkr*, popřípadě *bkr*. V případě platnosti druhé varianty (dává jí přednost Pardee, nikoli však del Olmo Lete) by se jednalo o jediný známý případ lidské oběti v Ugaritu (*bkr* = prvorozený).

Poslední kapitola „The Religion of Evedryday Life“ (s. 324-388) zprostředkuje informace získané z epických textů (Keret, Akhat), osobních jmen, dochovaných modlitebních, zařkávacích a věštebných textů. Posledně jmenované materiály odhalují kromě obecně známého drobopravectví či nekromantie (věštba s pomocí duchů zemřelých známá i ze Starého zákona) také méně známé metody určování budoucnosti, například cestou sledování anomálií na zvířecím či lidském plodu.

Publikace, kterou uzavírá předmětový index a seznam všech citovaných textů (uváděných pod zkratkou *KTU* – *Die keilalphabetischen Texte aus Ugarit*, Kevelaer – Neukirchen-Vluyn 1976), rozhodně stojí za doporučení; poslouží především badatelům, kteří ocení význam filologické vědy pro studium náboženství.

KLÁRA BŘEŇOVÁ

**Axel Michaels (ed.),
Klassiker der Religions-
wissenschaft.**

**Von Friedrich
Schleiermacher
bis Mircea Eliade,**

München: C. H. Beck 1997, 427 s.

Mnichovské nakladatelství C. H. Beck pokračuje ve vydávání ediční řady, v níž